

Streszczenie pracy doktorskiej

pt. "Czynniki rozwoju gospodarczego Panamy w latach 2000-2020"
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Urszuli Żuławskiej

Kontekst pracy

Panama znacząco wyróżnia się spośród krajów Ameryki Łacińskiej. Choć jest to kraj mały pod względem powierzchniowym (7,5 mln ha) i liczby ludności (4,3 mln mieszkańców w 2020 r.), a jej średni udział w tworzeniu PKB na świecie w latach 2000-2020 wynosił 0,3 proc., w ostatnim dwudziestoleciu kraj ten odznaczał się ponadprzeciętnym wzrostem gospodarczym. Średni wzrost PKB Panamy w okresie przed pandemią, tj. w latach 2000-2019 wynosił 5,9 proc., a najwyższe wyniki zanotowano w 2007 r. (12 proc.) i w 2011 r. (11,3 proc.). Z drugiej strony w 2020 r. odnotowano jeden z największych spadków PKB w Ameryce Łacińskiej, o wartości 17,9 proc.

Średni wzrost gospodarczy regionu, pomiędzy 2000 r. a 2019 rokiem wyniósł 2,4 proc. W latach poprzedzających pandemię COVID-19, tj. 2014-2019 nastąpił spadek PKB o średnio 0,7 proc. Natomiast w 2020 r. PKB Ameryki Łacińskiej skurczył się o 7,8 proc, co było najgorszym wynikiem na świecie. Region boryka się od lat z dużymi nierównościami dochodowymi, wysokim poziomem ubóstwa, funkcjonowaniem rozległej szarej strefy (ponad 50 proc.) i niską produktywnością pracy. Dodatkowo, podstawą większości gospodarek latynoskich jest eksport surowców w stanie nieprzetworzonym, przez co region omijają korzyści związane z udziałem w globalnych łańcuchach wartości.

Na tym tle sytuacja gospodarcza Panamy zwraca szczególną uwagę. Przekazanie Panamie przez USA 31 grudnia 1999 r. pełnej kontroli nad Kanałem Panamskim stworzyło warunki dla prowadzenia przez nią własnej, niezależnej polityki gospodarczej. Panama weszła zatem w XXI w. z wyjątkową szansą rozwojową.

Cel pracy i hipotezy

Przedmiotem badawczym niniejszej dysertacji jest gospodarka Panamy w latach 2000-2020. Granice wyznaczają, z jednej strony, włączenie Kanału Panamskiego do państwa panamskiego, a z drugiej, początek pandemii. Zbadany został sposób, w jaki Panama skorzystała z otrzymanej szansy, jakim było przejęcie Kanału Panamskiego oraz czy efekty jej wysokiego wzrostu gospodarczego przełożyły się również na rozwój gospodarczy, rozumiany jako poprawa zarówno obszaru rzeczowego (np. wzrost PKB), osobowego (np. zmiany dotyczące siły roboczej), jak i społecznego (np. jakość życia mieszkańców kraju). Określono także źródła wysokiego tempa wzrostu gospodarczego Panamy w latach 2000-2020, zweryfikowano, na przykładzie Panamy, wybrane teorie rozwoju oraz ustalono przydatność modelu panamskiego dla innych krajów gospodarczo mniej zaawansowanych.

Powyżej przedstawione zagadnienia znajdują odzwierciedlenie w następujących hipotezach badawczych:

H1. Realizowany przez Panamę model wzrostu gospodarczego w optymalny sposób wykorzystuje potencjał rozwojowy kraju.

H2. Prowadzona w latach 2000-2020 w Panamie polityka gospodarcza sprzyja pokonaniu barier rozwojowych, przekształceniu wzrostu gospodarczego w rozwój.

H3. Model panamski może być realizowany w małych krajach, które korzystają z dużych dochodów dewizowych.

H4. Przypadek Panamy w pewnej mierze pozytywnie weryfikuje tezy teorii strukturalnej oraz teorii biegunów wzrostu.

Metody badawcze

Podstawą teoretyczną dysertacji jest dorobek ekonomii rozwoju. W pracy zastosowano metody jakościowe, polegające na analizie przypadku gospodarki panamskiej. Cała praca przekracza perspektywę typu *case study*, łączy bowiem analizy konkretnej gospodarki z umieszczeniem ich w szerszym, charakterystycznym dla teorii ekonomii rozwoju polu widzenia. Dodatkowo, w części poświęconej kapitałowi społecznemu, zostały wykorzystane dane z empirycznego badania ankietowego przeprowadzonego przez autorkę w Panamie w lipcu 2011 r.

Do analizy posłużyły dane statystyczne, raporty, opracowania sporządzone przez administrację rządową i przez inne instytucje panamskie oraz powstałe w instytucjach międzynarodowych (m.in. MFW i CEPAL) zajmujących się również sprawami gospodarczymi Panamy. Narzędziem weryfikacji hipotez badawczych pracy była statystyczna analiza porównawcza czynników wzrostu i rozwoju gospodarczego Panamy oraz analiza opracowań zastanych dotyczących gospodarki Panamy.

Wnioski końcowe

W pracy stwierdzono, że model gospodarczy Panamy wyróżnia się wykorzystaniem najważniejszego posiadanego zasobu jakim jest położenie geograficzne i tworzeniem regionalnego centrum usług transportowych, handlowych, finansowych, energetycznych oraz telekomunikacyjnych (sektora eksportowego). Z tego punktu widzenia jest on niepowtarzalny i trudny do traktowania przez innych jako wzór. Z drugiej strony pozostałą część kraju charakteryzuje funkcjonowanie sektora tradycyjnego. Gospodarkę tego kraju można więc, zgodnie z teorią strukturalizmu, określić jako dualną. Brak wystarczających powiązań gospodarczych pomiędzy centrum a prowincją utrudniał procesy rozlewania się (*spill out*), a "skapywanie bogactwa" odbywało się w Panamie przede wszystkim poprzez celową politykę rządu realizującego programy rozwojowe dla prowincji. Zastępowało to działanie sił rynkowych oczekiwane w teorii biegunów wzrostu Perroux.

Zauważono, że w omawianym czasie w Panamie nastąpiła poprawa większości wskaźników dotyczących kwestii społecznych. Do najważniejszych należy redukcja poziomu ubóstwa - udział ludności żyjącej za 1,9 USD na dzień - w 2000 r. wynosił 12,3 proc., a w 2019 r. 1,2 proc. (w Panamie obowiązuje waluta balboa, która od 1904 r.

powiązana jest z dolarem amerykańskim w relacji 1:1). Nie zaobserwowano jednak zmniejszenia, wspomnianej już wcześniej, dualności gospodarki Panamy (pomimo, że było to jednym z celów polityki gospodarczej pierwszego dwudziestolecia XXI w.), rozwoju kapitału ludzkiego, ani poprawy jakości instytucji publicznych.

Dwadzieścia lat samodzielnego funkcjonowania Panamy - bez amerykańskiej dominacji w strefie Kanału Panamskiego - było dla tego kraju czasem pomyślnym. Rok 2020, w którym nastąpił kryzys związany z pandemią COVID-19, okazał się dla Panamy "papierkiem lakmusowym" kondycji jej gospodarki. Spadek PKB w tym roku należał do jednych z najdotkliwszych w regionie i wyniósł 17,9 proc. Dla otwartej gospodarki Panamy, stawiającej nacisk na działalność logistyczną osłabienie ogólnoświatowego popytu oraz zmniejszenie mobilności ludzi wskutek tzw. "dystansowania się" miały znacząco negatywny wpływ. Z drugiej jednak strony silne odbicie gospodarcze, które nastąpiło w 2021 r. (15,3 proc.) i prognozowany wzrost w 2022 r. (7,3 proc.) wskazuje na zdolność gospodarki do szybkiego powrotu na ścieżkę wzrostu gospodarczego w warunkach poprawy sytuacji na rynkach światowych.

Potwierdzona została hipoteza, zgodnie z którą "model panamski" może być realizowany w jedynie małych krajach, które korzystają z dużych dochodów dewizowych (H3). Natomiast częściowo potwierdzono hipotezy: H1 - zgodnie z którą realizowany przez Panamę model wzrostu gospodarczego w optymalny sposób wykorzystuje potencjał rozwojowy kraju, H2 - według której prowadzona w latach 2000-2020 w Panamie polityka gospodarcza sprzyjała pokonaniu barier rozwojowych, przekształceniu wzrostu gospodarczego w rozwój oraz H4 - zgodnie z którą przypadek Panamy pozytywnie weryfikuje tezy teorii strukturalnej oraz teorii biegunów wzrostu.